

Bijlage HAVO
2018

tijdvak 1

maatschappijwetenschappen

Bronnenboekje

Opgave 1 Sociale media verkleinen je wereld

tekst 1

Sociale media versterken tunnelvisie

Voor- en tegenstanders van een bepaalde ontwikkeling vinden elkaar op sociale media als Snapchat en Twitter.

5 “Op de sociale media treedt zowel ter linker- als ter rechterzijde een vorm van tunnelvisie op”, zegt politicoloog Chris Aalberts van de Erasmus Universiteit.

10 “Mensen nemen via de sociale media alleen nog informatie tot zich die in hun eigen straatje past.” Dat betekent volgens Aalberts, die onder meer onderzoek deed naar de
15 achterban van de PVV, dat mensen niet meer op de hoogte zijn van alternatieve visies en dat iedere nuance in hun mening ontbreekt. “Je verplaatsen in het standpunt van een
20 ander, die empathie, is er niet meer bij.”

“Vroeger had je – en nu ook nog heb je – kranten en het journaal. Een hele krant vol informatie zonder voor-
25 selectie op wat de lezer graag wil weten”, vervolgt Aalberts. “De kranten en het journaal brengen niet één onderwerp, maar een groot
30 aantal items. Zo werkt het op de sociale media niet meer.”

“Mensen volgen anderen en ‘liken’ meningen die hun vrijwel altijd aanstaan. En hoe meer je iemand of iets ‘likt’, des te vaker lees je erover
35 op jouw persoonlijke Facebook-newsfeed¹⁾. Zo creëren mensen een omgeving met gelijkgezinden die hun mening telkens weer versterken. “Zo krijgen actieve PVV’ers alleen
40 informatie van hun eigen mensen. Daarin staat bijvoorbeeld keer op keer dat de NOS en andere media te vriendelijk over vluchtelingen berichten.”

45 Bekende voorbeelden van wat Aalberts een ‘echoput’ noemt, zijn er volgens hem ter rechter- en ter linkerzijde. De **...(a)**... echoput is het online journalistiekplatform De Correspondent, meent Aalberts.
50 “Bij De Correspondent lees je veel verhalen over de multiculturele samenleving, de islam is leuk, de PVV is stom, ontwikkelings-
55 samenwerking is nuttig en duurzaam is goed.”

De **...(b)**... echoput is voor hem GeenStijl. “Daar lees je: de PVV valt mee, migratie vormt een probleem,
60 de islam is gevaarlijk.”

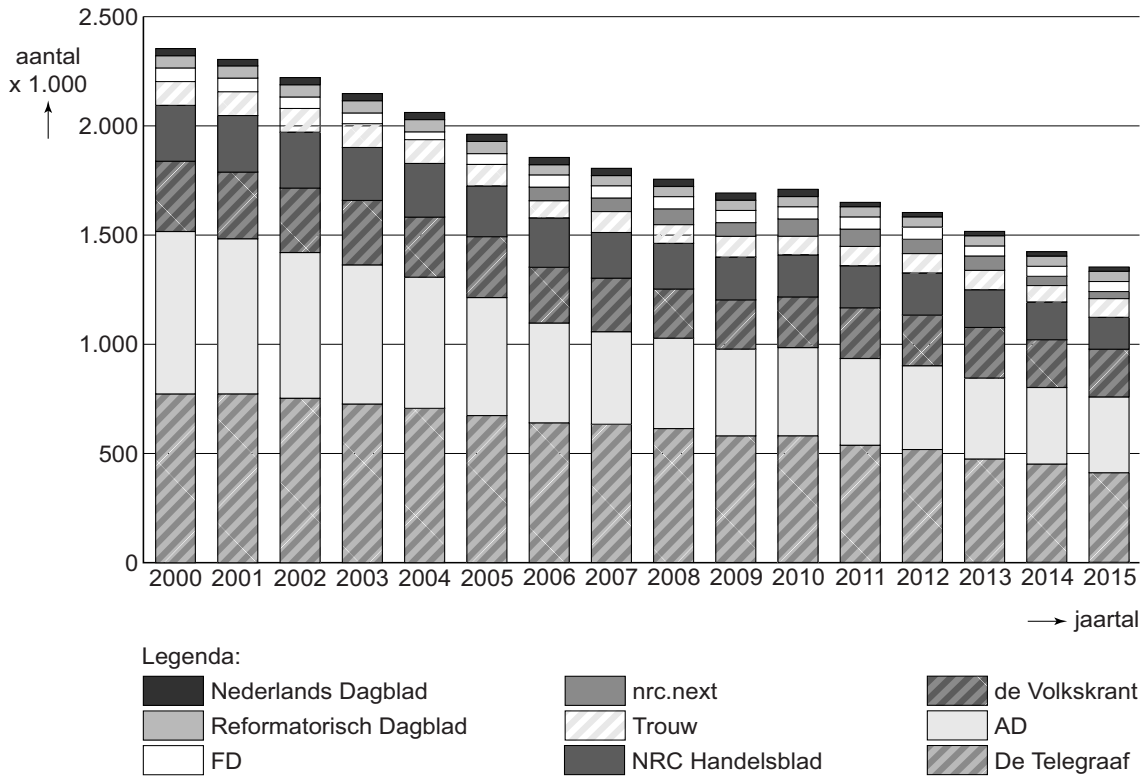
naar: Trouw, 20 januari 2016

noot 1 Facebook-newsfeed: dit zijn gepersonaliseerde berichten: Facebook laat nieuwsberichten zien die het beste bij je passen.

Opgave 2 Reorganisatie bij Telegraaf Media Groep

figuur 1

Totale betaalde oplage landelijke dagbladen in de periode 2000-2015 gemiddeld per dag

bron: Stimuleringsfonds voor de Journalistiek, www.svdj.nl, 19 april 2016

tekst 2

Zelfs het kantoor van Telegraaf Media Groep gaat in de verkoop

Kun je verslag doen van het lokale
nieuws in Bloemendaal,
Bovenkarspel of Bussum vanuit een
kantoor in het havengebied van
5 Amsterdam?

Dat is een relevante vraag voor de
abonnees van het Haarlems
Dagblad, het Noordhollands Dagblad
en De Gooi- en Eemlander. Hun
10 kranten worden binnenkort voor een
groot deel gemaakt door een redactie
die verhuist van Alkmaar naar het
Telegraaf-gebouw in Amsterdam.

De verhuizing maakt deel uit van een
15 nieuwe reorganisatie bij uitgeverij
Telegraaf Media Groep (TMG). Weer
een reorganisatie bij TMG. Deze
operatie moet vanaf 2018 minstens
90 miljoen euro opleveren.

20 Dagbladjournalisten en lezers zijn
'uitermate bezorgd' over deze gang
van zaken, aldus de Stichting
Ondersteuning HDC Media, een

belangenstichting van de regio-
25 kranten. De nu nog zelfstandige
regionale kranten van TMG dreigen
te worden ontmanteld en opgeslokt
door De Telegraaf.

De problemen van TMG zijn de
30 problemen van alle traditionele
mediabedrijven in de westerse
wereld. Zij verdienen nog (veel) geld
met hun papieren uitgaven, maar
realiseren zich tegelijkertijd heel
35 goed dat zij moeten innoveren en
nieuwe inkomsten online moeten
zoeken. Een blik in een treincoupé in
de ochtendspits is voldoende: De
Telegraaf is een uitzondering, een
40 paar mensen lezen Metro, de rest
kijkt op z'n mobiel.

Verder hebben kranten als De
Telegraaf, maar ook het AD /
Algemeen Dagblad, meer dan
45 kranten als de Volkskrant en NRC
Handelsblad, het probleem dat hun
kopij ook vaak elders, gratis, in
andere media te vinden is.

naar: NRC Handelsblad, 27 september 2016

tekst 3

Fragmenten radio-interview met Piet Bakker naar aanleiding van de reorganisatie bij Telegraaf Media Groep

“De kranten waar we nu over praten hebben vijftien edities en deze kranten omvatten tientallen gemeenten. Je kunt dat niet met heel
5 weinig journalisten doen, want dan heb je ook geen tijd om eens een keertje iets goed uit te zoeken.”
“Bijvoorbeeld er wordt in een stad een theater van bijna 30 miljoen
10 gebouwd. Dat is echt een ingewikkeld dossier. Daar kan een journalist niet van zeggen: ik ga daar even in anderhalf uur een stukje over tikken. Dat is ontzettend veel werk.
15 Hoe zit dat? Wanneer is de beslissing genomen? Kunnen we dat wel betalen? Wat zijn de gevolgen op

lange termijn? Dat is echt het soort van werk dat de lezer verwacht van
20 een regionale krant en ik vrees dat dat het soort van werk is dat het eerst het loodje gaat leggen.”

“Wat een journalist nog wel kan doen is de agenda van raads-
25 vergaderingen bijhouden en persberichten overtikken.”

“De lezer blijft minder op de hoogte van wat er in de gemeente gebeurt. Ook het platform voor politieke
30 partijen om ideeën te verspreiden wordt minder groot.”

naar: interview met Piet Bakker, lector massamedia en digitalisering in Radio EenVandaag, 11 januari 2017

tekst 4

Telegraaf lanceert videoplatfom VNDG

Telegraaf Media Groep komt vanaf voorjaar 2017 met het nieuwe online videoplatfom Telegraaf VNDG. Dit werd bekend gemaakt op de
5 presentatie die de uitgever woensdag voor adverteerders organiseerde in Theater Amsterdam.

Via Telegraaf VNDG krijgt de consument on demand, overal en
10 altijd, toegang tot grotendeels gepersonaliseerd nieuws via ieder device. Het online platform biedt de

gebruiker content die is toegespitst op het persoonlijke kijkgedrag.
15 Daarnaast is het mogelijk dagelijks op een zelfgekozen moment de videosamenvatting van die dag te ontvangen op basis van eigen interessegebieden. Via ‘Mijn
20 Telegraaf VNDG’ krijgt de gebruiker een overzicht van alle videocontent die hij of zij volgt, van programma’s, categorieën tot journalisten. Ook is het mogelijk om video’s op te slaan
25 om later te bekijken.

naar: Marketingtribune.nl, 6 oktober 2016

Opgave 3 Het nieuwe donorplan

tekst 5

Donorplan wankelt na felle kritiek

Het wetsvoorstel van Tweede Kamerlid Dijkstra (D66) om volwassenen automatisch orgaan-donor te maken, heeft een flinke klap
5 opgelopen. In december 2013 heeft D66 dit wetsvoorstel ingediend. ...**(c)**... heeft er een vernietigend oordeel over gevelde. Het advies-orgaan van de overheid spreekt zelfs
10 van 'een inbreuk op het recht van onaantastbaarheid van het menselijk lichaam'.

D66 pleit al jaren voor zo'n actief donorregistratiesysteem als
15 oplossing voor het tekort aan donororganen. Het idee is dat iedereen vanaf zijn 18de levensjaar een donorformulier in de bus krijgt, en eventueel een herinnering. Bij het
20 uitblijven van een reactie worden

mensen automatisch geregistreerd als potentiële donor.

De medische wereld schreeuwt al jaren om meer donororganen: het
25 aantal wachtenden is het afgelopen decennium gegroeid van 2.600 naar 3.300.

Dijkstra heeft haar voorstel aangepast na de kritiek van ...**(c)**...
30 Zo telt de mening van nabestaanden nu mee, ook als iemand automatisch geregistreerd staat als donor. Verder kunnen mensen elke dag van mening veranderen over hun donorschap, en
35 worden ze daar actief op gewezen. Daarnaast kan een registratie worden gewijzigd als iemand wilsonbekwaam blijkt te zijn.

naar: Algemeen Dagblad, 8 januari 2014

tekst 6

Kamer stemt in met donorplan

DEN HAAG - Het felomstreden D66-wetsvoorstel om meer orgaan-donoren te krijgen is dinsdag nipt
aangenomen in de Tweede Kamer.
5 De stemming was bijzonder spannend met 75 voor en 74 tegen. In het aangenomen voorstel moeten mensen kiezen of ze wel of geen

donor willen zijn. Bij geen keuze
10 worden zij geregistreerd als donor.

Het wetsvoorstel moet nog door de Eerste Kamer. Daar belooft het opnieuw spannend te worden.

naar: De Telegraaf, 13 september 2016

tabel 1

Peiling Maurice de Hond

“Vindt u dat er een donorregistratiesysteem moet komen waarin van iedereen zijn of haar keuze over orgaandonatie na overlijden is vastgelegd? Wat is uw mening?”

	naar politieke voorkeur						
	allen	PVV	VVD	CDA	D66	PvdA	SP
Ja, iedereen moet een keuze vastleggen	55%	45%	51%	55%	66%	63%	55%
Nee, je hoeft geen keuze vast te leggen	38%	45%	43%	38%	32%	32%	38%
weet niet / geen mening	7%	10%	6%	7%	3%	6%	7%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

bron: www.hartstichting.nl, januari 2016

tabel 2

Stemmingsuitslag VVD-fractie van de Tweede Kamer over het donorplan van D66

fractie	zetels	voor	tegen	niet deelgenomen
VVD	40	7	33	0

bron: www.tweedekamer.nl, september 2016

Opgave 4 Treitervloggers

tekst 7

Geef de politie extra bevoegdheden tegen treiterende vloggers

De extra maatregelen in de Zaanse wijk Poelenburg tegen vloggers die de politie belachelijk maken, zijn volgens een woordvoerder Van de
5 Kamp van de politievakbond ACP niet genoeg.

De gemeente Zaanstad, Justitie en politie kondigden gisteren extra maatregelen aan in de wijk. Zo
10 worden er camera's opgehangen en mag de politie een gebiedsverbod instellen.

“Ik ben eerlijk over de verwachtingen van de extra maatregelen: het is

naar: nos.nl, 13 september 2016

15 goed dat er stappen worden gezet, maar het zijn beperkte maatregelen”, vindt Van de Kamp.
Daarom pleit de vakbond voor het zelf kunnen ingrijpen bij zogenoemde
20 sociale onveiligheid. De oplossing is volgens Van de Kamp een afkoelingsperiode van 24 uur. “We willen de bevoegdheid om overlastgevers mee te nemen naar het
25 politiebureau. Ze krijgen geen boete, maar de wijk ziet wel dat de politie actie onderneemt. Nu kan dat soms wel weken of maanden duren.”

tekst 8

Reactie van fractievoorzitter VVD in de Tweede Kamer: “Wij zijn de baas, niet het tuig”

Veel Nederlanders hebben de afgelopen weken met stijgende verbazing gekeken naar de
gebeurtenissen in Zaandam.

5 Er zijn lokale bestuurders die vinden dat we vooral met deze ‘overlastplegers’ in gesprek moeten gaan. De verkeerde route wat de VVD betreft.
10 Als ik zo’n raddraaier uit Zaandam hoor zeggen “wij zijn hier de baas”, toont dat aan dat hij kennelijk

wegkomt met zaken die een gewone nette burger zich niet kan
15 veroorloven.

Bij dit soort raddraaiers moeten we niet ‘de-escaleren’ en ze voorzichtig behandelen.
Als die gasten uit Zaandam zeggen
20 “wij zijn hier de baas”, kan er maar één antwoord zijn. “Nee... wij zijn hier de baas!”

naar: opiniestuk van Halbe Zijlstra, vvd.nl, 16 september 2016

tekst 9

Advocaat: “Gedrag Zaanse vloggers onwenselijk maar niet strafbaar”

ZAANDAM - Advocaat Sydney Smeets legt uit dat de kans groot is dat Ismail Ilgun wordt vrijgesproken, hoe vervelend zijn vlogs ook zijn.

5 “Het gedrag van vloggers is absoluut onwenselijk en dat wil je niet in je straat meemaken, maar de vraag is of je echt kunt spreken van opruiing. Dan moet je kunnen aantonen dat hij

10 mensen echt ergens toe beweegt.” Smeets legt uit dat de rechter moet kunnen aantonen dat Ilgun de

jongens op straat aanzet tot strafbare dingen. “Dit lijkt het geval, maar is 15 het niet gewoon zo dat die jongens dat toch al deden en Ilgun het alleen vastlegt?”, vraagt Smeets zich hardop af. “Als ze al strafbare feiten 20 plegen, want dat zie ik in die filmpjes niet.”

Ilgun werd dinsdag opgepakt op verdenking van opruiing, maar werd vanmiddag weer vrijgelaten.

naar: www.rtvnh.nl, 16 september 2016

tekst 10

Straatvloggers: patsen met je geld, lak aan autoriteit

Stel, je begint een vlog, een soort videodagboek op YouTube. Je koopt een camera, maakt een account aan, je bent er klaar voor. Wat film je als

5 eerste? Je omgeving natuurlijk. Je vrienden, je familie, gewoon: wat je de hele dag uitspookt. “Dat is wat bekende vloggers als Enzo Knol doen, en het is wat Ismail en zijn

10 maten in Hoodvlogs deden”, zegt Omar Kbiri, digital-marketing-expert. Neemt niet weg dat de straatvloggers regelmatig over de schreef gaan.

Hard politieoptreden, boze ministers, 15 arrestaties – de vraag is of het niet

averechts werkt. “Nu zijn de straatvloggers als groep de gebeten hond tegenover de samenleving”, zegt criminoloog Jan Dirk de Jong.

20 “Ze zullen hun geuzenidentiteit van gangsters in de buurt alleen maar meer omarmen.”

“En het is ook best stoer, als je erover nadenkt”, zegt onderzoeker 25 Jeroen van den Broek. “Dat je met je lokale vriendengroepje twee weken de media beheerst, door de premier tuig genoemd wordt, de bak ingaat. Dat levert status op.”

bron: www.nrc.nl, 16 september 2016

Opgave 5 De Europese Unie versus Apple

tekst 11

'Europa versus Apple'

Margrethe Vestager geldt als een van de succesvolste Eurocommissarissen. Voor een belangrijk deel komt dat door haar portefeuille:

5 mededinging. Het Apple-dossier is tot nu toe de knaller. Met die zaak legde zij een bom onder het te soepele belastingbeleid van sommige Europese lidstaten en onder het

10 complete Ierse 'businessmodel', dat draait om het aantrekken van multinationals met gunstige belastingregelingen. Ierland, dat Apple in 2014 slechts 0,005 procent

15 belasting liet betalen, moet de bewust misgelopen miljarden nu terugvorderen.

De kwestie kwam haar op kritiek te staan van een voorganger, Neelie

20 Kroes. Kroes schreef in een opiniestuk dat Vestagers besluit inbreuk maakt op "het recht van EU-

lidstaten om hun eigen belastingwetten vast te stellen".

25 **Mevrouw Vestager, u kreeg na de Apple-zaak kritiek dat u zich te veel bemoeit met nationaal belastingbeleid.**

"Daar begrijp ik niets van. Natuurlijk

30 kan elk land zijn eigen belastingbeleid voeren, maar tegelijkertijd hebben we gezamenlijk afgesproken dat je een bedrijf geen voordeel mag geven dat je niet gunt aan andere

35 bedrijven of andere sectoren."

De wereld globaliseert, maar uw departement groeit niet mee. Heeft u genoeg mensen?

"Ik beslis niet over de Europese

40 begroting. Dat doen ...**(d)**... en ...**(e)**... . Ik ga niet zitten dromen. Ik moet ervoor zorgen dat we nú onze prioriteiten goed krijgen."

naar: www.nrc.nl, 1 december 2016

Opgave 6 Cybercriminaliteit

tabel 3

Aantallen in procenten van zelf gerapporteerde onlinedelicten in 2015

Deze cijfers zijn gebaseerd op:

478 respondenten in de categorie 10- en 11-jarigen,

1.470 respondenten in de categorie 12- t/m 17-jarigen,

1.240 respondenten in de categorie 18- t/m 22-jarigen.

	10 en 11 jaar	12 t/m 17 jaar	18 t/m 22 jaar
	N=478	N=1.470	N=1.240
cyberdelicten	%	%	%
wachtwoord veranderen van iemand anders zodat die persoon niet meer kan inloggen	1,2	6,6	5,8
inloggen op computer/website zonder toestemming of kennisgeving en eventueel informatie veranderen (hacken)	7,0	15,7	23,1
virus versturen		1,1	0,6
DDoS-aanval uitvoeren op website/e-mail		2,1	1,1
gedigitaliseerde delicten			
zich voordoen als iemand anders op internet	4,8	11,7	7,5
bedreigen via sms, e-mail of chatbox	2,5	7,7	5,4
bedreigen via sociale media	2,0	8,4	4,9
verkoop via internet, artikel niet opsturen		0,2	
gekocht via internet, geld niet overmaken		0,9	1,2
verspreiden van seksueel beeldmateriaal van minderjarigen		4,4	1,6

naar: www.wodc.nl, januari 2016

tekst 12

Waarom handige jongens liever hacker worden dan IT-beveiligers

Niet eerder leek de dreiging van hackers op het internet zo groot als vandaag. Bijna voortdurend vinden er op grote schaal en met flinke
5 nauwkeurigheid hacks en zogenaamde DDoS-aanvallen plaats. De daders? Verrassend veel tieners, voor wie voldoende afstudeer- mogelijkheden en stageplaatsen
10 beschikbaar zijn.

De Europese politieorganisatie Europol voerde onlangs een gecoördineerde actie uit tegen hackers. In totaal werden er door
15 Europol in verschillende landen

34 personen gearresteerd en meer dan 100 personen gewaarschuwd of beboet. Het betrof bijna uitsluitend jongeren onder de 18 jaar.

20 Europol wil met deze actie voorkomen dat jongeren verstrikt raken in de cybercriminaliteit. Om ervoor te zorgen dat jongeren niet verder afdwalen zijn ze nu
25 vroegtijdig door Europol op het matje geroepen. Dat blijkt geen overbodige luxe, want eenmaal in het wereldje lonken voor de nieuwe cybercriminelen grote bedragen.

naar: www.hpdetijd.nl, 15 december 2016

tekst 13

Veroordeling voor diverse vormen van cybercrime

Een 22-jarige man is op 27 oktober 2016 door het gerechtshof Den Haag veroordeeld voor verschillende computergelateerde delicten. Hij
5 heeft (net als bij de rechtbank) een gevangenisstraf opgelegd gekregen van 497 dagen, waarvan 360 dagen voorwaardelijk, en een taakstraf van 240 uur.

10 De man heeft zich over een periode van bijna twee jaar beziggehouden met verschillende vormen van criminaliteit waarin zijn computer-gebruik een hoofdrol speelde.

15 Het Haagse hof rekent de verdachte deze feiten zwaar aan. In het nadeel van de verdachte heeft het gerechtshof

rekening gehouden met het feit dat de verdachte eerder is
20 veroordeeld voor het plegen van computervredebreuk. Daar staat tegenover dat de verdachte openheid van zaken heeft gegeven, onder meer door het verstrekken van
25 wachtwoorden en zelfs ten aanzien van feiten die de politie nog helemaal niet met hem in relatie had gebracht. Bovendien hebben gedragsdeskundigen een stoornis bij de
30 verdachte vastgesteld op grond waarvan hij als verminderd toerekeningsvatbaar zou moeten worden beschouwd. Die conclusie heeft het Hof overgenomen.

naar: www.rechtspraak.nl, 28 oktober 2016